

SEĆANJE NA HUMANIJE DOBA

(Julia Kapornjai: *Panaceja*, KOV, Vršac, 2021)

Gde potražiti isceljenje? Koje boljke vladaju svetom, ima li im leka? I gde je lek sopstvenoj boli? Glas iz *Panaceje* Julije Kapornjai postavlja ova i mnogo sličnih pitanja, u isti mah nudeći svojevrsno lirsko viđanje, precizno komponovano u strogo organizovanu ciklusnu strukturu koja zahteva osoben način čitanja. Četiri ciklusa: „Svlačenje belog“, „Panaceja“, „Krug“ i „U mreži“ tvore složeno lirsko tkivo za koje važe sve one specifičnosti karakteristične za ciklusne tvorevine. Budući da poetski tekstovi egzistiraju i samostalno (van ciklusnog konteksta), i u sklopu njega, samo njihovo značenje se ograničava ili širi.¹ Izdvojeni, dozvoljavaju relacije sa svim drugim tekstovima i kao posledica toga se ostvaruje suma ekstenzivnijih značenja. Sa druge strane, kao neraskidivi deo primarnog ambijenta, ciklusi tvore specifične međusobne odnose što dovodi do uslovljenosti i redukovanoosti njihovog značenskog potencijala.

„Prolećno spremanje“ otvara lirski govor o identitetu, simulakrumu i stvarnosti, što inače čini važan tematski rukavac zbirke. Savremenost je turobna, bolna i ispražnjena najpre jer je *površnost* upadljiva odlika načina na koji se pojave doživljavaju. Stihovi, koje treba shvatiti u ironičnom ključu, to i potvrđuju:

*Treba ukloniti ljude koji nam kvare dan
ili Fejsbuk profil
Koji su možda drugačiji od nas
mada ne i neizostavno gori*

*Raditi na sebi zdušno, težiti savršenstvu
dok ne nestane i poslednji trag
ljudskosti.*

Ogoljavanje je puno prekora, ali u suzdržanom tonu, bez afektiranja. Posmatrajući pojave kritičkim okom, lirski junak razotkriva i ljudske duše te predočava istinu o usahloj humanosti. Kao jedan od njenih uzroka pojavljuje se težnja za (lažnom) predstavom savršenog života čija je manifestacija profil na društvenim mrežama. Poetsko osveščivanje se odvija i na relaciji nekada – sada, putem čega poetski glas podrobnije definiše ljudsku situaciju.

Problematika *Panaceje* obuhvata i pitanja kvalitetne komunikacije i same upotrebe reči. Sa stanovišta lirskog *ja* čovekovo delovanje je prepoznato kao površno, ali tome nasuprot stoji mogućnost oplemenjivanja duše. Upravo zbog toga refleksije u stihovima „Metamor-

¹ Videti: E. Sterjopulu Apostolos, *Poetika poetskog ciklusa*, Nolit, Beograd, 1999.

foze“ nisu samo promišljanja o čitanju i čitalačkom iskustvu već svojom simbolikom, složenosti i interakcijom sa drugim tekstovima zbirke prizivaju motive slobode, rasta i unutar-njeg napretka koji, u krajnjem ishodu, utiču na celokupni pogled na svet: „Čitanje opleme-njuje i menja čoveka kao i poj slavu u proleće.“

Zato se progledavanje, skidanje mreže i otvaranje unutarnjeg oka mogu shvatiti kao zahtevi i posao poetskog junaka. Lirski subjekt je svedok, otkrivalac, vidar koji kazuje i sopstveno životno i literarno iskustvo, nekada mozaički i difuzno, često u asocijativnim toku. Tim putem se polako uvodi i pojam utočišta koji u prvom redu nude literatura i umetnost uopšte, potom i priroda.

Nije pak tako lako poneti teret različitosti i lirsko *ja* to veoma dobro oseća:

*Godinama kasnije taj isti duh
prošavši kroz preobražaje
o kojima je govorio Zaratustra
usuđuje se
da nešto prokomentariše
na mestima razbibrige
tamo gde vlast ovog sveta
nudi brzu i laku komunikaciju
nizovima znakova
bez i jedne
jedine reči.*

Tematski slojevi iz uvodnog ciklusa se ponavljanjem u nešto drugačijem kontekstu prenose u ostale i proširuju novim motivskim sklopovima (ideja o ravnopravnosti među rasama, pitanje političke korektnosti, besadržajnost, usahnuće reči, promišljanje o komunikaciji). Oni kontrastiraju sa pesmama gde isijava bit samog poetskoga *ja* (žudnja za ljubavlju, razgovorom, sadržajem, dubinom, iskrenošću) i zato se u *Panaceji* oseća dinamika.

Za ciklus „Krug“ je karakteristična kompleksnost koju čini njegovo semantičko polje, a tekstove objedinjuju motivi puta, putovanja i kretanja bilo na istorijskom, ličnom, unutar-njem ili spoljašnjem fonu. Neki od njih sugerišu bezizlaznost, budući da je i motiv ponavljanja predočen na više načina i tome otvaraju pitanje o (ne)mogućnosti iskoračenja iz trenutne situacije, što nas na kraju vodi do promišljanja o mogućnosti spasenja (izlečenja).

Ne iznenađuje što poetski glas preispituje ideje progresa, moralne evolucije i duhovne putanje čovečanstva. Hod ka budućnosti je nesiguran i zaodnut prividom, ali se u vidu svojevrsnog sećanja jezgri nada za promenom i vera u njenu ostvarivost. Lirska junakinja zna za užase sadašnjosti jer ih svedoči i živi, ali svoju perspektivu ne ograničava isključivo na savremenost i upravo ta *svest o nekada* predstavlja osnov za nadu. Na taj način prošlost postaje i mesto gde se znalo bolje i bivalo sigurno. Ta projekcija želje je pak u korelaciji sa svešću o njenoj teškoj ostvarivosti što takođe dinamizuje poetsku priču.

Nekada je umetničko delo samo povod da se uvedena problematika dopuni i istakne, pa je „O osmehu i smrti“ na prvi pogled refleksija o recepciji umetnosti, jer u kontekstu ciklusa razvija pojam *nerazumevanja*, tako tipičan za naše vreme.

Potreba za smislom i sigurnosti je suštinska, kako se kaže u nostalgijom obojenim stihovima iz pesme „Odloženo zadovoljstvo“:

*Pomalo plačemo, al' ne propuštamo
pravo na
odloženo zadovoljstvo,
na obećanu zemlju, na srećan kraj.*

U ciklusu „Panaceja“ su prepleteni motivi bola, gubitka, ljubavi i postojanja utočišta. Poetske slike iz „Sobe“ uspostavljaju se na kontrastu nekad–sad: uteha je u *pre* bila moguća i ostvariva, ali je *danas* nema. Prostor metaforično označen kao soba je s vremenom pretrpeo transformacije uz izvesno obrtanje: iako je veliki i osvetljen, uteha u njemu nije dostupna, pa motiv napuštenosti vrhuni u završnici:

*U njih se radoznalo zaviruje kad
ne treba
a ostavlja na miru
onaj koji tamo plače.*

„Panaceja“ koja kontrapuntski dodiruje prethodnu pesmu prenosi atmosferu otvorenog prostora, razvijajući najpre motiv usamljenosti, bola, njegovih uzroka, načina na koji se manifestuje:

*Kad je bol nepodnošljiv
Znalci kažu
Pomaže uteha uvida
U tuđe sudbine
Tužnije od naših.*

da bi se kasnije, kroz aluzije na Jesensku i Kafku („Ni reči o Kafki“) uveo i s različitih strana prikazao motiv ljubavi.

Svest o gubitku i potreba za ljubavlju se povezuju sa vaskrsenjem u stihovima pesme „Opet će Vaskrs“ u čijoj biti stoje potreba za uspostavljanjem reda, vrednosti, nepatvorene emocije i sadržajem. Pitanje sposobnosti da se prihvati sudbina, odnosno krst otvaraju pesme „Glad“ i „O saosećanju“, dok „Varijacija na prvobitni greh“ vraća fokus na doživljaj empatije i sposobnosti da se razume tuđa bol, pokazujući koliko smo u eri novih tehnologija izgubili prirodnu reakciju na uznemirujuće pojave. Nedvosmisleno, poetsko *ja* svedoči kako je *brzina* ono negativno i dezintegrišuće zbog čega je atrofija ljudskosti u punom jeku:

*U sledećoj objavi srećom
Zlatna plaža i tirkizno more
Dovoljno slano
da dezinfikuje
Rezove na ljudski telima.*

Osim postupka oneobičavanja, pesme povezuje ironijski otklon koji se najčešće javlja u vidu opaski poetskog ja. Neke od pesama obeležava govor u prvom licu i neposredno obraćanje, što ima svoje opravdanje: u smeni lirskih ispovednih minijatura sa zapažanjima neutralizovanim glasom postaje vidljivija izdvojenost lirskog ja. U stalnom pomeranju perspektive sa šireg na užu plan raste dinamika. Nju tvore i skokovi iz kamerne atmosfere u vanvremenski, iskonski prostor, iz omeđenog u otvoreni, iz sadašnjosti u prošlost, s istorijskih dešavanja na ona intimna, lična. Ciklus se zatvara pesmom „O saosećanju“ koja priziva stihove Česlava Miloša koji, uz Zbignjeva Herberta i Adama Zagajevskog, ima dublji značaj za stvaralaštvo Julije Kapornjai, i te bi veze trebalo jednom prilikom detaljnije osvetliti. Intertekstualnost i svest o drugim tekstovima, njihovo tek naznačeno ili pak otvoreno i u dijalogu formirano prisustvo, često je srazmerno.

Završnica zbirke naslovljena „U mreži“ okreće se imenu Tvorca i stvaranju:

*U mrežu me smeštaš Oče,
I ljuljaš lagano
Sad sam kao Ti
Jednim dodirom prsta
Stvaram iluzije.*

Nizovima poetskih slika u „Vremenu“ odmerava se vrednost samog života – njegova krhkost i prolaznost. Prostor, vreme, ljudi – u snažnom su međusobnom delovanju, ali je emocija ljubavi ono što se kristališe kao vrhunska vrednost i smisao, jer uz voljenog:

*Trnje pod noktima naglo cveta
a lica u mimohodu
svetli su lampioni*

Stoga je nepotreban bilo kakav vid opiranja bliskosti i ljubavi. Kao odgovor na sve ono što je izgubilo sjaj i snagu može se čitati „Vaskrs“ gde vrhune osećanja blagosti, mira i ljubavi.

U svetu gde je Čovek postao zabrinjavajuće otuđen, zaodenu u privid stvaranja, gde simulira stvarnost koju u zabludi doživljava kao relevantnu, postoji protivteža: sećanje na jedno lepše i humanije doba, što je osnova od koje treba poći u ponovno osvajanje smisla. To je važna poruka *Panaceje*.